

УДК 781.7-052:378.091.2/3-027.22](073)

Богдан Луканюк

СПЕЦІАЛЬНИЙ КЛАС ПРОГРАМА ДЛЯ МУЗИЧНИХ ВИШІВ (III-IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ) ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ № 025 „МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО”, СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ „ЕТНОМУЗИКОЗНАВСТВО” (ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ „БАКАЛАВР”)¹

Богдан Луканюк, етномузиколог, канд. мистецтвознавства, професор, провідний науковий співробітник ПНДЛІМЕ ЛНМА ім. М. В. Лисенка (Львів), lukaniuk@ukr.net, +38 (098) 496 85 71.

У запропонованій програмі вперше зроблено спробу окреслити завдання, зміст та основні форми занять студентів-етномузикознавців у спеціальному класі, зокрема стратегічні й тактичні настанови при створенні випускної бакалаврської праці різного дослідницького та професійного профілю.

Програму розроблено з урахуванням багаторічного педагогічного та наукового досвіду автора. Керуючись навчальним планом кафедри музичної фольклористики ЛНМА ім. М. В. Лисенка та відповідними розрахунками годин, запропоновано концепцію виховання фахівця-фольклориста на рівні базової вищої освіти.

Найперше визначено основну мету і завдання курсу, а також взаємозв'язок дисципліни з суміжними предметами фахової підготовки. Аргументовано необхідність якнайшвидшого вибору спеціалізації, тобто історичного, типологічного, етноорганологічного, архівного чи іншого напрямку роботи студента у майбутньому. Надалі важливо розробити індивідуальну робочу програму, підпорядковану графіку навчального процесу та навчальному (робочому) плану.

Щодо основних форм роботи, визначено такі етапи підготовки студента-етномузиколога: опрацювання фахової літератури, опанування музикознавчими жанрами, виконання бакалаврської роботи. Очевидно, що головна увага надається випускній роботі. Одним із можливих її варіантів є підготування фольклорного збірника на основі матеріалів досліджуваного студентом населеного пункту (фольклорної бази) або окремого виконавця. За структурою цей

¹ Програму розроблено згідно з поточним планом кафедри музичної фольклористики ЛНМА ім. М. В. Лисенка, однак за необхідності її можна адаптувати до інших актуальних планів. Текст подається в авторській редакції. – *Ред.*

збірник має відповідати класичним джерелам з етномузикології, а тому сюди мають увійти в основному власноруч записані, транскрибовані та систематизовані народномузичні твори. До музичної частини необхідно додати основну паспортну інформацію та низку покажчиків. Також бажано доповнювати друковані тексти аудіодисками із записами народних виконавців.

Нарешті, у програмі визначено форми контролю з дисципліни та наведено список основної літератури.

Ключові слова: етномузикознавство, етномузикознавча педагогіка, спеціальний клас (майстерклас), бакалаврат.

**Обсяг курсу – 840 годин,
з них – 120 год. індивідуальних занять
і 720 годин самостійної роботи**

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

§ 1. Поняття, мета і завдання курсу.

Спеціалізований клас – це по суті майстерклас, у якому молодий, починаючий етномузикознавець має можливість пізнавати тонкощі свого майбутньої ремесла, удосконалювати уміння в тісному контакті, безпосередньому спілкуванні з висококваліфікованим і досвідченим фахівцем. Тому так важливо, щоби в очах студента його педагог був авторитетом, гідним наслідування і як професіонал, і як особистість, – справжнім учителем, учнем якого він хотів би піти в життя. Зі свого боку, керівник класу повинен під час індивідуальних занять не тільки допомагати студентові набувати необхідних професійних навичок чи, беручи загалом, розбиратися в проблемах сучасної етномузикології – вітчизняної та зарубіжної, але й, передаючи власний досвід, виховувати собі послідовника, достойного продовжувача своєї справи. Відповідно слід обов'язково враховувати потребу такої професіональної та психологічної сумісності сторін при обранні викладача, взявши до уваги як його особисту думку, так і прохання, висловлене студентом у відповідній письмовій заяві.

Індивідуальні заняття в спеціалізованому класі проводяться згідно з навчальним планом даного напрямку фахової підготовки від першого до четвертого курсів і ставлять собі головною метою – безпосереднє приготування студента до майбутньої практичної діяльності. Для того в процесі навчання вирішується ціла низка

різноманітних завдань – як предметних (професійних), міжпредметних, так і загальнонавчових.

Спеціальний клас покликаний завершити базову професійну освіту студента за фахом „етномузикознавство (музична фольклористика)”, підготувати його до державного іспиту, захисту випускної роботи на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”, з одного боку, з іншого ж – до можливих вступних випробовувань на магістерський курс. Водночас саме в спеціальному класі завтрашній випускник має утвердитися в конкретній етномузикознавчій професії (спеціалізації), з якою він хотів би пов’язати своє трудове майбуття.

Оскільки заняття в спеціальному класі по суті вінчають виховання висококваліфікованого фахівця, вони, разом із заглибленням у власний предмет, повинні органічно підсумовувати й закріплювати на практиці знання, уміння та навички, що їх дають цикли гуманітарних, соціально-економічних, фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін, передовсім таких, як „Музичний фольклор”, „Музично-етнографічна документація”, „Музичне джерелознавство”, „Практика архівно-бібліографічна”, „Практика фольклористична”, „Аналіз і систематика народномузичних творів”, „Програми музичної нотації”, „Практика народновиконавська”, а „Методика викладання музично-фольклористичних дисциплін”. Під орудою свого керівника студентові треба навчитися оперувати всім комплексом накопичених знань, уміти ефективно застосовувати всю свою ерудованість та інтелектуальність для самостійного творчого розв’язання професійних питань, які ставить щодення.

Крім того, на спеціальний клас покладається ще одна надважлива місія. Саме в ньому, як хіба в жодній іншій дисципліні, має послідовно здійснюватися перехід від широкого та різностороннього навчання до активного та цільового застосування його результатів у реальному ділі, від громадження знань – до їх практичного використання. Під час індивідуальних уроків, форми яких можуть бути дуже різноманітними, у сталому контакті зі своїм вихованцем педагог зобов’язаний навчити його мислити, самогужки здобувати потрібну інформацію, розвивати його критичний хист, прищеплювати йому загальну та професійну культуру, уміння співпрацювати в громаді, інтелігентність, плекати в ньому високі людські якості.

Зрозуміло, таке всебічне виховання майбутнього фахівця повинно базуватися на вирішенні професійних завдань, що ставляться перед ним на всіх етапах проходження даного курсу.

§ 2. Вибір спеціалізації.

Уже на першому занятті в спеціальному класі потрібно провести зі студентом довірливу співбесіду про бажану для нього подальшу спеціалізацію, тобто про необхідність відповідального обрання для себе того виду музично-фольклористичної діяльності, в якому він хотів би бути справжнім професіоналом, знавцем, майстром свого діла і який стане якщо не справою його життя, то принаймні основним, визначальним у найближчій перспективі. При цьому педагог зобов'язаний допомогти студентові зорієнтуватися в етномузикознавчих спеціальностях і спеціалізаціях, з одного боку, з іншого – оцінити його потенціал, виявити в ньому індивідуальні можливості, явні нахили, природні задатки до певної роботи, враховуючи коло його інтересів, попередній музичний досвід, набуті знання та уміння, а навіть реальні потреби ринку праці, що теж немаловажне: корисно від самого початку налаштувати студента задумуватися над своїм майбутнім працевлаштуванням, націлювати його на активний пошук для себе конкретного робочого місця. Це дає можливість прямо пов'язувати навчання з реальністю завтрашнього дня.

Демонструючи широкі можливості різноманітних напрямів роботи майбутнього фахівця з музичного фольклору, слід виділити серед них насамперед такі головніші, як науково-дослідницький, педагогічний, популяризаторський, редакторський. Кожен з них вартує того, щоби присвятитися виключно йому, проте студент не мусить обмежуватися конче якимось одним родом занять із перелічених вище – буде ліпше, якщо він учитиметься їх розумному поєднанню, оскільки на практиці етномузикознавцеві звичайно доводиться займатися нараз кількома принципово різними родами фахової діяльності, усе ж усвідомлюючи собі чітко, який саме є для нього головним, визначальним.

Поза тим студент має також визначитися, переважно яким видом народної творчості він має намір займатися в спеціальному класі та в майбутньому – вокальною, інструментальною (з виділенням інструментознавства) чи танцювальною (етнохореологією). Хоча предмет „Музичний фольклор народів світу” згідно з навчальним планом буде проходитися лише на четвертому курсі, варто, щоби у спеціальному класі, може, дещо випереджаючи події, викладач ознайомив студента принаймні в загальних рисах з існуючими дисциплінарними поділами сучасної етномузикології на бать-

ківщинознавчу, славістичну та континентальну (загальносвітову), і той міг вибрати собі для поглибленого вивчення відповідну матеріальну базу. Слід особливо рекомендувати студіювання власне зарубіжного музичного фольклору, оскільки таких фахівців відчутно бракує в Україні, аж ніяк не приховуючи чималих труднощів, які доведеться долати при тому: з одного боку, недостатність, а то й повна відсутність україномовної інформації, надійних першоджерел, фінансування експедиційної роботи тощо, з іншого ж боку – потреба опанування мови народу, фольклор якого хотілося б вивчати (а коли – вокальний, то й на рівні діалектів).

Якщо на кафедрі немає фахівця для наукового керівництва за спеціальністю, обраною студентом, це його не повинно стримувати – ради здійснення своїх прагнень він повинен бути ладен працювати цілком самостійно, користаючи лише із загальних настанов педагога, досвідченого в шляхах і способах оволодіння певною етно-музикознавчою професією, спеціальністю.

§ 3. Індивідуальна робоча програма.

Для кожного студента посеместрово складається індивідуальна програма його занять у спеціальному класі. Вона повинна базуватися на „Графіку навчального процесу” та „Навчальному (робочому) плані” за даним напрямком фахової підготовки і затверджуватися на кафедрі. У програмі вказуються чергові завдання з максимально деталізованим зазначенням конкретних форм робіт і точних термінів їх виконання. Водночас потрібно враховувати міру фактичної реалізації студентом попередніх планів та програм.

З методичного погляду вельми доцільно, щоб у формуванні своєї індивідуальної програми брав живу, активну участь студент. Це дасть йому можливість до певної міри самостійно приймати вагомі рішення, вчитися планувати власні дії, правильно розподіляти час і сили. Адже уміння точно запроектувати свою роботу та суворо дотримуватися визначеного графіку проходження її окремих етапів є одним з атрибутів зрілого професіоналізму. Водночас співучасть студента в плануванні завдань повинна би максимально підвищувати його відповідальність за кінцевий результат, за взяті з власної ініціативи зобов’язання.

Узагалі розвиток творчої самостійності студента, підвищення його особистої ініціативності та допитливості – це одне з важливих завдань спеціального класу. Педагог аж ніяк не має перетворюва-

тися в такого собі дріб'язкового, аподиктичного опікуна, що постійно нав'язує своє бачення тієї чи іншої проблеми, свою методику її вирішення тощо, а якраз – навпаки, він повинен всіляко підтримувати, стимулювати власну думку студента, розвивати і зміцнювати його індивідуальність, однак не послабляючи водночас регулярного контролю над його поточними заняттями задля забезпечення їхньої плановірності й систематичності. Організаційна майстерність керівника власне полягає в умінні знайти для всякої молодої особистості розумний баланс між свободою дій та суворим дотриманням навчальної дисципліни.

На кожному черговому етапі роботи слід вимагати від студента ставити перед собою цілком конкретні часткові завдання (методично найдоцільніше – щотижневі) та добиватися їх повного, добросовісного виконання. Важливо, щоби студент сам міг окреслювати вид, характер і графік виконання своїх поточних праць у дискусії з керівником, який при потребі повинен намагатися ненав'язливо, тактовно підказувати раціональніші рішення, завжди залишаючи за учнем право стояти на своєму та згодом переконатися на практиці в продуктивності своїх пропозицій, а значить – засвоювати нелегку науку вдосконалюватися на власних помилках, шукати і знаходити істину в змаганні ідей.

ФОРМИ РОБОТИ

Головна мета, що полягає, як уже сказано, в підготуванні студента до багатогранної професійної діяльності, обумовлює розмаїтість форм роботи у спеціальному класі: з одного боку, вони повинні синтезувати знання, отримані студентом у минулі роки, а з іншого – ставити перед ним зовсім нові, специфічно фахові завдання. Форми ці можуть бути як класними (аудиторними), так і позакласними (позааудиторними), і включати ґрунтовне вивчення дотичної літератури, опанування деяких музикознавчих жанрів шляхом виконання різноманітних письмових праць, включно із випускною, а також – консультування підготовки завдань суміжних дисциплін, виступів на конференціях, у засобах масової інформації та ін.

§ 4. Опрацювання фахової літератури.

Однією із неодмінних ознак істинного професіоналізму є вичерпне знання фахової літератури, причому не лише рідною, але й іноземними мовами. Тому протягом усього навчання, особливо ж – у спеціальному класі, студент повинен виробляти собі звичку систематично працювати з бібліотечними каталогами та довідниками, регулярно слідкувати за публікаціями, вписувати про них відомості в особисту картотеку (базу даних), постійно розширюючи коло своїх інтересів.

Спеціалізація студента – поглиблене вивчення її предмета, теорії та історії, методології і методики – здійснюється в спеціальному класі головним чином на підставі існуючої фахової літератури (передовсім – класичної для даної музично-фольклористичної дисципліни) з метою аналізу піднятих там проблем, їхньої класифікації („таксономізації”), порівняльної систематизації, громадження тематично впорядкованих виписок („таксономічних карт”)¹. Настільки докладне студіювання чи не кожної дотичної науково-дослідної або науково-методичної праці передбачає також уміння виявити її план і законспектувати своїми словами, щоби в остаточному підсумку уявити собі не тільки про що саме говориться в ній, але і як вона написана з погляду техніки літературного викладу.

Не менше уваги слід приділяти усному, а особливо письмовому реферуванню низки опрацьованих текстів на одну спільну тему або проблематику, що в ідеалі повинно набувати форм критичного огляду. Така робота, виконувана систематично, цілком може розглядатися як поступова підготовка до написання відповідного розділу бакалаврської (а далі й магістерської) праці.

Для загального розвитку, розширення кругозору керівник може рекомендувати студентові перечитати певні статті, книги із суміжних галузей знань або наук, загальноісторичного та загальнотеоретичного, філософського характеру, твори художньої творчості, але при цьому не слід вимагати проробляти таку літературу настільки ж ґрунтовно, як фахову – цілковито вистарчить, якщо з приводу прочитаного між педагогом і його вихованцем принагідно

¹ [Котляревский И.] Таксономизация и два вида таксономических карт // Дьяченко Н., Котляревский И., Полянский Ю. Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях. Киев, 1987. С. 57–61; [Полянский Ю.] Алгоритмизированная модель дисциплины как основание комплексного метода // Там само. С. 61–65.

відбудеться побіжний обмін думками, враженнями. Зокрема в спеціальному класі варто ознайомитися із законом України „Про наукову та науково-технічну діяльність” (якщо його проходження, ясна річ, не планується в курсі „Організація та методика науково-дослідної роботи”).

Загалом же педагог не повинен надто захоплюватися завданням проробити якомога більшого числа праць і джерел, у цьому ділі слід дотримуватися розумної міри, не ставлячи знак рівності між основним і другорядним, обов’язковим і факультативним. Не потрібно забувати, що можливості студента регламентуються кількістю годин, відведених у навчальному плані для самостійних занять¹, і що до того ж є ще й інші, не менш важливі форми роботи, які також повинні знайти своє місце в спеціальному класі.

§ 5. Музикознавчі жанри.

До таких належить, у першу чергу, практичне опанування окремих (простіших) жанрів музикознавчої роботи, якими випускникові хіба не раз доведеться послуговуватися в своїй професійній діяльності. Через те їм годиться приділити належну увагу.

Уже в перших **двох семестрах** свого перебування в спеціальному класі студент має навчитися складати (1) повні бібліографічні описи книг, статей та аудіодисків, а також (2) анотації до них, дотримуючись усіх існуючих стандартів. Наступним кроком повинно би стати написання (3) резюме до статті (чи по можливості й цілої книги) з подальшим перекладом його тексту, написаного українською, на іноземну мову. Якщо при цьому студент буде користатися з консультацій викладача, в якого він цю мову актуально вивчає, то такий міжпредметний зв’язок безумовно принесе йому додаткову користь.

Протягом **другого курсу** студентові слід зайнятися дещо складнішими музикознавчими жанрами, а саме такими, як (4) план усної доповіді, лекції (чи просто виступу хоч би на семінарі з якоїсь навчальної дисципліни) і (5) тези наукового повідомлення. При їх засвоєнні він повинен набути навичок добре уявляти собі вузлові точки майбутнього викладу, логіку його композиції (що знаходить своє відбиття у відповідній числово-літерній індексації), давати точні визначення (заголовки) окремим пунктам плану, в тезах же –

¹ Згідно з існуючими нормативами, на читання з конспектуванням одного авторського аркушу тексту (тобто 40 000 знаків включно з пробілами між словами) слід відводити не менше двох академічних годин.

гранично стисло формулювати кожне положення зосібна. Далі, ще на цьому ж другому курсі студентові слід пробувати себе в творенні тексту (6) окремої рубрики чи параграфу. Оволодівши цими малими жанрами, він (студент) може приступати до написання більших робіт, які фактично компонуються з тих же окремих рубрик чи параграфів.

До більших форм, з якими треба би запізнатися вже на **третьому** курсі, належать (7) реферат (огляд літератури) і (8) типова рецензія (відгук), що звичайно пишеться на якусь рукописну працю, наприклад, випускню або конкурсню роботу, збірку фольклорних творів, подану до видавництва. Цей останній жанр, мабуть, як жоден інший важливо освоїти ще на студентській лаві, бо етномузикознавцю – чим би він не займався на щодень, яку б посаду не обіймав – усе ж доводиться бодай інколи виступати в ролі авторитетного критика, від оцінки якого може залежати якщо не все, то багато чого, і щоби тоді, коли треба за всяку ціну стверджуватися в статусі фахівця-професіонала, не прийшлося на ділі червоніти за промахи фактично початкуючого самоука.

Написанню студентом власних анотацій, резюме, тез, повідомлень, рецензій тощо повинен завжди передувати критичний розбір зразків з якнай докладнішим аналізом їхніх сильних і слабких сторін. Так, взірці бібліографічних описів й анотацій можна знайти на звороті титульного листка („зворотці”) практично кожної сучасної публікації. Техніку ж складання резюме чи не найліпше вивчати на прикладах, уміщених у „Избранных трудах” К. Квітки, зробивши їхні переклади з англійської або німецької (знову ж таки як можливе завдання з іноземної мови!) та порівнявши їх з відповідними повними авторськими текстами (якщо ті були написані українською, то користуватися треба оригінальними версіями, а не російськими перекладами). Вельми повчальним може бути зіставлення тез і повного тексту доповіді С. Людкевича „Головні напрямні й цілі порівняльних студій т. зв. „мандрівних мелодій” в українському пісенному фольклорі” (відсутню в тезах індексацію може легко доробити педагог, перш ніж передати їх студентові на аналіз). Для попереднього студіювання варто рекомендувати такі в багатьох відношеннях зразкові огляди дотичної літератури, як наприклад, Ф. Колесси в „Ритміці українських народних пісень”, В. Гошовського в збірці „Українські пісні Закарпаття” або В. Холопової в монографії „Вопросы ритма в творчестве композиторов XX века”, І. Земцовського в статті „Зару-

бежная музыкальная фольклористика (краткий обзор послевоенных публикаций)” і т. п. Тексти параграфів-рубрик звичайно найкраще викладені в загальнознаних посібниках з елементарної теорії музики, гармонії, поліфонії чи аналізу музичних форм. Добротними прикладами для наслідування студентів можуть служити здебільшого схожі за композицією внутрішні рецензії на бакалаврські, дипломні чи магістерські роботи, захищені в минулі роки та наявні або в бібліотеці кафедри, або навчального закладу.

У всіх таких випадках матеріалом для обговорення можуть бути й відповідні роботи самого наукового керівника, який, ділячись власним досвідом науково-літературної творчості та розкриваючи секрети своєї майстерності, показуючи в найменших деталях, як це зроблено та чому це зроблено саме так, а не інакше, отримує в той спосіб змогу застосовувати доволі ефективний методичний принцип: „роби, як я”.

При оцінці письмових робіт студента слід відзначати передовсім рівень їх змістовності, але й водночас обов’язково звертати спеціальну увагу на ясність викладу, мову, її науковість, грамотність і стилістичну довершеність. Сирі тексти конче треба повертати на доопрацювання та редагування, заставляючи відшліфувати буквально кожен вираз доти, доки написане врешті не буде цілковито прийнятним з професійної точки зору. На перших порах невправні скрипти студента можна показово переробляти в його присутності, однак така практика, піднесена в норму, переважно не дає очікуваних результатів, бо насправді зовсім не підштовхує до постійного самовдосконалення, не стимулює пошуки потрібних рішень, котрі, як відомо, мусять народжуватися здебільшого в самостійних творчих муках, а радше призвичаює пасивно ковтати, не переминаючи, чужі ідеї та видавати за власні, врешті зневіряє молоду людину в своїх силах, а навіть підштовхує до плагіаторства.

Більшість майбутніх музикознавців рано покидає загальноосвітню школу і не встигає належно опанувати мову, а коли й опановує певною мірою, то лише на рівні побутової чи, в кращому випадку, традиційної літературно-художньої стилістики. Наукового стилю рідної мови вони фактично не знають, а при проходженні дисциплін гуманітарного та професійного циклів цей аспект виховання високоосвіченого фахівця недооцінюється, тому, вступивши в спеціальний клас, одне із завдань якого – плекати працівника пера, студент звичайно має певні труднощі з викладом думок на письмі. Якщо не взятися за виправлення ситуації зразу, написання випуск-

ної роботи може стати згодом непереборною проблемою. Це додаткове обтяження треба постійно мати на увазі при практичному освоєнні передовсім малих жанрів музикознавчої роботи.

§ 6. Бакалаврська робота.

При всій беззаперечній значущості вище вказаних форм роботи в спеціальному класі найосновнішою, найвагомішою є все ж написання випускної (в даному випадку – бакалаврської) праці. Вона підсумовує та узагальнює знання, уміння та попередній досвід, набутий студентом за всі роки навчання, і водночас підіймає його на якісно новий, вищий щабель свого розвитку, дозволяє здійснити черговий, дуже важливий крок уперед в своєму професійному становленні. Адже саме творення такої цілковито завершеної та самостійної науково-літературної форми середніх розмірів, якою виступає бакалаврська робота, дає можливість практично освоїти головні етапи наукового дослідження (як-то: вибір жанру та формулювання теми; планування самої роботи, її стратегії і тактики; опрацювання матеріалів; заключне оформлення тексту), а в остаточному підсумку власне оцінка виконаної та публічно захищеної наукової чи методичної праці на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр” визначає фаховий рівень випускника, готовність його до професійної діяльності.

За жанром, тематикою, змістом і структурою бакалаврська праця може бути різною в залежності від обраної студентом спеціальності та спеціалізації, його індивідуальних схильностей, особистих інтересів і можливостей, здібностей, широти кругозору, ініціативності й ін., а ще і якоюсь мірою – кола інтересів та спеціалізації наукового керівника, зацікавленість якого результатами студентської роботи також відіграє певну роль. Важливо лише, щоби ця робота відповідала всім вимогам, які ставляться до всякої наукової праці – вона повинна відзначатися проблемністю, актуальністю, новизною, спиратися на сучасні методи дослідження, враховувати досягнення попередників і т.д. і т.п.; бажано також, щоби вона була пов’язана з науковими планами випускаючої кафедри. Специфіка ж бакалаврського дослідження повинна полягати в його яскраво вираженій практичній спрямованості, налаштованості на конкретний результат, який можна негайно впровадити в життя. І тому в оцінці якісної вартості випускної праці майбутнього бакалавра її прикладна ефективність має бути визначальною.

а) вибір жанру та формулювання теми

Робота над бакалаврською працею починається з вибору її жанру і теми. Здебільшого це надзвичайно відповідальний момент, що вимагає урахування багатьох чинників та значною мірою визначає подальший хід справ, їхній остаточний успіх чи неуспіх. Однак цей етап узагалі не повинен завдавати особливих клопотів студентві-етномузикознавцю: якщо його заняття у спеціальному класі розглядати частково як пряме продовження та завершення курсу фольклорної (польової) практики, то хіба логічно, щоби музично-етнографічні матеріали, зібрані ним в індивідуальних експедиціях, не просто йшли до архіву кафедри (або лабораторії музичної етнології) і там осідали, очікуючи кращої долі, а опрацьовувалися далі з метою створення на їх основі повноцінної, професійально підготовленої до публікації (чи депонування) збірки народномузичних творів, що репрезентувала би музичний фольклор або, може, ширше – етномузичну культуру одного населеного пункту чи якоїсь невеличкої околиці (згідно з програмними вимогами курсу фольклорної практики такою територіально має бути т.зв. „навчально-дослідна фольклорна база” практиканта). Цим випускник якнайкраще зможе підтвердити набуті кваліфікації музичного етнографа – ступеню (рівня) освіти, оптимального для бакалавра етномузикознавства.

Тому саме на такий жанр випускної роботи варто налаштувати студента у першу чергу. Коли ж з певних причин цей шлях для нього виявляється неможливим (скажімо, через брак потрібної кількості чи якості матеріалів, або вони малоцікаві з огляду на цілковитий занепад обстеженої традиційної культури тощо), то йому варто подати думку створити збірник народномузичних творів з експедиційних здобутків кафедри, лабораторії музичної етнології чи й навіть інших збирачів, зокрема тих, які, наприклад, за життя не встигли або й не потрапили відповідно довести до пуття свою колекцію, чи які, будучи аматорами без належної професійної освіти, самі не спроможні далі працювати на рівні сучасних вимог. Подібне співавторство не знижує вартості самої роботи випускника, оскільки в даному випадку різниця між власним та спільним збірниками зводиться до походження польових матеріалів, а не їхнього опрацювання, обсяги якого і там, і там по суті рівнозначні.

Звичайно, було б набагато краще, якби не своя збірка належала до принципово іншого, на щабель вищого жанру музично-етнографічної роботи і являла собою невеличку антологію народномузичних творів,

що вже не на виключно джерельному, а на концепційно узагальненому рівні репрезентувала б типові, характерні вияви, скажімо, музичного фольклору якоїсь місцевості (околиці чи цілої етнографічної одиниці – субдіалекта), або певного жанру в цілому, або одне й інше водночас (жанр на певній території). Артефакти до антології повинні черпатися також передовсім із засобів архіву кафедри (лабораторії), а втім також припустимо залучати для повноти картини особливо цінні (прикметні, але рідкісні, відсутні серед архівних матеріалів) зразки з друкованих джерел. Кожна бакалаврська праця в цьому жанрі, безумовно, була б вартісним внеском у вітчизняну етномузикологію, оскільки саме таких підготовчих робіт дуже не вистачає, а вони вельми потрібні як надійне джерело попередньо скласифікованих і систематизованих даних для порівняльного мелотипологічного та мелогеографічного дослідження рідної музичної культури усної традиції як у цілому, так і на місцях.

Коли випускна праця твориться на основі експедиційно-польових матеріалів (мінімум – на фонозаписах), вона містить у собі всі головні стадії укладання збірника народномузичних творів – їх транскрипцію, аналіз, класифікацію, систематизацію та редагування. Проте в окремих випадках першої стадії (транскрибування) може не бути, позаяк перед студентом ставиться дещо інше завдання: впорядкувати збірник з уже здійснених нотацій (збирачем чи кимось іншим), що потребують серйозного текстологічного аналізу та редагування аж до внесення істотних виправлень. Практичний сенс такої роботи також полягає в уведенні наявних архівних рукописів у науковий обіг, попередньому приготуванню для порівняльних досліджень, каталогізації тощо. Це ж варто практикувати і з нотаціями т.зв. „дотипологічного періоду”, що викликають узагальнені сумніви в своїй достовірності, як наприклад, пробувати реставрувати записи в збірці П. Бажанського чи, меншою мірою, в помертвих виданнях колекції О. Кольберга (наприклад, у збірці „Волинь”) тощо. Однак, треба застерегти, така робота під силу далеко не кожному, для її успішного виконання потрібно, найменше, глибоко знати відповідну народномузичну культуру, мати солідний досвід її безпосереднього сприйняття, слухання та транскрибування творів, а ще – чимале редакторське чуття істини.

Виятково, якщо студент з поважних причин не може зайнятися вище вказаними жанрами музично-етнографічної чи текстологічної, редакторської роботи або, випереджаючи графік своєї індиві-

дуальної програми, такий збірник уже склав повністю на третьому курсі, або ж, головне, виявляючи хист до науково-дослідної, музично-етнологічної діяльності, захотів спробувати свої сили в даній царині, – за випускню, бакалаврську працю може також правити невеличка наукова розвідка в галузі теорії, методології та історії етномузикознавства, вітчизняного чи світового музичного фольклору, методики аналізу та систематики народномузичних творів тощо. Предметом дослідження може служити певна етномузикознавча концепція, слабо вивчена наукова творчість видатного етномузиколога чи навіть малознаного місцевого збирача, окремий жанр або й пісенний тип (у систематично-порівняльному аспекті), особливості етномузичного виконавства, діяльність визначних народних музикантів чи співаків, автентичних колективів і таке інше, врешті – проблема „фольклор і композитор” (теорія, історія, конкретні студії на матеріалах української або зарубіжної академічної музики). Безперечно, слід визнати достойним бакалаврату й критичний огляд літератури з певної етномузикознавчої галузі, а також жанр нарису, що в доступній формі популяризує народну музику, найновіші здобутки вітчизняної музичної фольклористики.

У кожному випадку, для студента, який виявив бажання писати бакалаврську працю музично-етнологічного плану, вона може стати не тільки простою пробою сил, але й дебютною ланкою його подальшої діяльності в цьому напрямі. Тому, вибираючи тему, керівник повинен бачити її перспективність як початкової стадії наступного ширшого дослідження – магістерського, а то й кандидатського, докторського.

Окремо слід ще відзначити можливість написання бакалаврських робіт з етномузичної педагогіки, зрозуміло, в тісному міжпредметному зв'язку з курсами „Методика викладання музично-фольклористичних дисциплін” та „Практика фольклористично-педагогічна”, що проходяться на третьому і четвертому курсах. Такі роботи є не менш практичними, ніж джерельні чи редакторські, й нині існує в них гостра потреба: етномузична педагогіка – галузь зовсім молода, вона тільки щойно почала робити свої перші кроки, і в ній залишається ще дуже багато прогалин, які треба якнайдіяльніше заповнити. Через те кожна працю етнопедagogічного спрямування, виконану на належному рівні, слід вітати і „давати зелену вулицю”. Щодо конкретного жанру, то це може бути методична розробка чи методичні рекомендації, а навіть повноцінний

текст уроку з якоїсь музично-фольклористичної дисципліни, що читається в середніх навчальних закладах („Музичний фольклор”) і музичних школах („Народна музична література”). Рівно ж вартісними будуть окремі частини (розділи) хрестоматій – нотних, звукових, відео чи навіть мультимедійних (зі вступними поясненнями та відповідними методично-аналітичними коментарями до кожного твору), комплекти наочності чи синопсиси текстів, призначених для позакласного читання, складання завдань, сценаріїв розмаїтих учнівських чи студентських вікторин, конкурсів, олімпіад, опитувальних тестів як словесного, так і графічного типів (поточних, залікових та екзаменаційних) і т.д. і т.п., особливо – із якнайширшим використанням комп’ютерної техніки (взагалі слід всіляко підтримувати звернення до тем, що вирішують нагальні питання комп’ютеризації педагогічної та наукової діяльності: архівування, аналізу, класифікації, систематизації, каталогізації народномузичних творів, супутньої до них документації, складання довідників, антологій тощо)¹.

Врешті, це цілком може бути виконаний на належному фаховому рівні переклад з європейської мови якогось класичного, капітального дослідження або підручника (посібника) з певної етномузикознавчої дисципліни (передовсім з обраної студентом спеціальності, спеціалізації). Наша етномузикологія зараз відчуває гостру нестачу, буквально голодує на вкрай необхідну перекладну літературу, через що багатьом дослідникам, особливо з числа початківців, світові обрії виявляються фактично заобрійними...

Етап вибору жанру і теми випускної роботи завершується остаточним формулюванням її назви, заголовка, що має бути не громіздким, термінологічно правильним і водночас не перевантаженим, у формі словосполучення, рідше простого (не складного!) речення, а головне – точно, адекватно відображати зміст задуму, для чого основна назва може вточнюватися додатковим підзаголовком. Запропоновану тему слід всебічно обговорити (при потребі підкорегувати) та затвердити на випускаючій кафедрі найшвидше на початку (якщо йдеться про збірку, антологію) і найпізніше в само-

¹ Докладніше див.: Луканюк Б. Концепція викладання музично-етнографічних дисциплін в системі „школа – училище – вища” // Етномузика. Львів, 2008, число 5, с. 106–158 (+ окремий видрук); його ж, Методика викладання музично-фольклористичних дисциплін: Програма-конспект // Етномузика. Львів, 2014, число 10, с. 136–165.

му кінці третього курсу, тобто першого року перебування студента в спеціальному класі (якщо бакалаврською повинна стати наукова розвідка чи методично-педагогічна розробка).

б) планування роботи, вироблення її стратегії і тактики

Успішна робота в спеціальному класі залежить значною мірою від умілого її розпланування на окремі етапи та підетапи із зазначенням термінів їхнього виконання. Це дозволяє студентові ясно бачити свої перспективи, а в процесі їх реалізації – пізнавати самого себе, власні можливості, щоб виховувати в собі внутрішню дисципліну, привчати себе працювати планомірно, суворо дотримуючись намічених рубежів та правильно розкладаючи сили (а не тягнути, як то звичайно буває, до останнього моменту, здаючись на сумнозвісну штурмівщину).

Для того своєю збіркою чи антологією студент має займатися систематично займатися протягом усього свого перебування в спеціальному класі та дотримуватися такого орієнтовного плану робіт – їх послідовності та графіків виконання, що, звісно, можуть корегуватися в той чи інший бік залежно від конкретики особливих обставин.

Протягом усього третього курсу робота повинна зосереджуватися головним чином на укладанні корпусу збірки (чи антології), тобто на повному опрацюванні й упорядкуванні її матеріалів, а саме – нотних і вербальних транскрипцій народномузичних творів, приміток до них, а також паралелей (варіантів), віднайдених у наявних джерелах. Усе це в чорновій версії (частково в рукописній, частково в електронній формі) студент зобов'язаний подати в кінці навчального року на кафедру для апробації.

Перший семестр четвертого курсу (третій з ряду семестр занять у спеціальному класі) повністю слід присвятити збиранню матеріалів до вступної частини збірки (антології) та написанню її тексту. Натомість ціле останнє півріччя має відводитися остаточному оформленню всієї випускної праці. Звісно, роботу над її вступним розділом і редагуванням у цілому можна розпланувати й так, щоб одне й інше відбувалося практично водночас, паралельно, якщо так зручно студентові. Однак треба мати на увазі, що далеко не всі спроможні успішно провадити кілька справ нараз.

Приблизно за таким же планом і графіком може здійснюватися й редагування транскрипцій, хоча роботу над цим жанром бакалаврської праці, так само як і в жанрі наукової розвідки або в галузі

педагогіки і т.п., варто розпочинати з четвертого курсу, а ще краще – відразу після вибору теми та її затвердження, тобто в кінці першого року навчання в спеціальному класі, щоби студент міг обдумувати, а частково навіть і реалізовувати намічені завдання вже під час літніх канікул.

Випускні роботи музично-етнологічного плану мають порівняно більш творчий, евристичний та okazіональний характер, їхній зміст і структура залежать значною мірою від особливостей теми, її бачення, концепційного вирішення, і відповідно потребують підвищеної уваги й опіки з боку наукового керівника, який повинен допомогти студентові не тільки визначитися з основними напрямними, накреслити головні цілі та завдання свого дослідження, а й скласти його орієнтовний план, запропонувати стратегію і тактику його здійснення. Загалом, творення наукової чи методично-педагогічної праці вимагає проходження таких же етапів, як і написання вступного розділу до збірки (антології): це – збирання матеріалів (зокрема опрацювання джерел і літератури), їхній аналіз та осмислення з виходом на загальні висновки, врешті, саме творення тексту. Його ж остаточне оформлення потребує менше часу, ніж збірка й антологія, тому приступати до цього етапу роботи можна пізніше – за півтора чи два місяці до захисту.

Специфічні випускні праці вимагають суттєво більшого творчого підходу та стараннішого планування, а значить, ще більшої співучасті педагога в роботі студента. Однак ця співучасть у жодному випадку не повинна пригнічувати його самостійності й ініціативності в прийнятті будь-яких рішень – стратегічних і тактичних, ключових і другорядних.

в) опрацювання матеріалів та форми викладу роботи

Розпочинати роботу над бакалаврською працею є сенс ще перед остаточним вибором її жанру і теми, оскільки в процесі подальшого планування та деякої пробної реалізації наміченого може виникнути потреба в тій чи іншій корекції початкових намірів, а то й необхідність зовсім відмовитися від первісного задуму чи проекту в цілому.

Беручи до укладання збірки (антології), передусім потрібно якомога оперативніше спробувати відібрати з наявних матеріалів ті твори, що заслуговують на вирізнення та внесення до попереднього списку (беручи до уваги їхню характерність, поширеність, доброт-

ність виконання тощо) з метою дати їм провізоричну культуро-жанрову та мелотипологічну оцінку загалом, а відтак зробити висновки про їхню кількісну та якісну достатність для подальшої роботи. Така селекція здійснюється переважно досить швидко – за одне-два заняття, адже студент мусить добре знати свої польові записи й легко орієнтуватися в них. Натомість відбір зразків до антології може потривати довше, бо вивчення кафедральних нотой фоноархівів, як правило, вимагає дещо більше часу.

Якщо в підсумку виявиться, що відібраних матеріалів недостатньо для укладення повноцінної збірки (антології), то, можливо, доведеться відмовитися від первісного проекту та підшукувати собі інший жанр випускної праці. При малому недоборі потрібних зразків, їх терміново треба чи то дозаписати, коли вони не були задокументовані вчасно, чи то дотранскрибувати ті твори, які вирішено включити до збірки, але які з тих чи інших причин не були ще нотовані або й нотовані, але не на тому рівні, що вимагається.

Якщо ж наявних матеріалів є цілком достатньо, то можна відразу переходити до їхнього опрацювання, дотримуючись або методичного принципу „етап за етапом” (тобто послідовно переходячи від одного виду роботи до іншого), або, краще, принципу „твір за твором”, коли кожен твір відразу опрацьовується комплексно за всіма визначеними параметрами. Враховуючи, що збірка покликана відображати базовий, засадничий жанрово-типологічний запас місцевого народномузичного репертуару, що в середньому виносить 25-30 зразків, а навчальний рік складається з 36 занять, в останньому випадку студент зобов’язаний був би регулярно подавати на кожне чергове заняття один різнобічно підготовлений номер¹. Антологія може бути більшою, але не повинна виходити за межі півсотні творів, і це слід враховувати при плануванні поточної роботи.

Корпус збірки чи антології – її основну частину – творять уміщені в ній народномузичні твори разом із відповідними примітками до них. Укладання корпусу передбачає три головні етапи – транскрибування відібраних зразків, їхню систематизацію та складання пояснень.

Музичні транскрипції у збірці повинні бути виконані наскрізно на фонетичному рівні, в крайньому разі – на напівфонетичному, і

¹ В абсолютних вимірах обсяг корпусу бакалаврської роботи такого жанру повинен би складати орієнтовно 60 нотних рядків для вокальної музики, для інструментальної ж – 90 рядків.

лише в особливо складних випадках – на граматичному (морфологічному) із зазначенням усіх варіантів, які виникають при чергових відтвореннях однієї і тієї ж побудови. Граматичного рівня вимагають теж антології, що, як правило, ставлять перед собою суто мелотипологічні завдання. Що ж до слів у народновокальних творах, то їх варто записувати напівфонетично – з відтворенням їхньої вимови настільки, наскільки це можливо буквами звичайного алфавіту.

При порядкуванні транскрипцій слід керуватися передовсім тими принципами, які автор збірки (антології) вважає найдоцільнішими або які зумовлюються конкретно поставленими завданнями. За відсутності таких особливих підходів зразки необхідно систематизувати згідно із прийнятими правилами, тобто – за жанрами та формами, що дозволяє бачити їх місце в загальній мелотипологічній картині. Після викладу творів у визначеному порядку їх обов'язково треба пронумерувати, бо без цього важко укласти різного роду покажчики, посилатися на той чи інший твір. При окремій систематизації мелодій і поетичних текстів чи з певних міркувань просто окремій їх подачі варто застосовувати бінарну нумерацію (наприклад, 15/21), де перша з двох цифр указує порядковий номер мелодії, друга ж після скісної риски – порядковий номер відповідного їм поетичного тексту.

І нарешті, ще одна важлива складова корпусу збірки й антології – примітки, які можуть містити три розділи (абзаци). Перший з них слід вважати обов'язковим, оскільки в ньому потрібно викласти усі т. зв. паспортні дані твору – вказати його місцез походження, дату фіксації, відомості про виконавців, авторів фонозапису й транскрипції, якщо їх виконали різні особи. Без цих відомостей збірка чи антологія, ясна річ, буде неповноцінною. Натомість два наступні розділи треба віднести до факультативних: вони, безперечно, підвищать змістовність збірки (антології), додадуть їй наукового значення, однак без них її музично-етнографічна вартість аж ніяк не знизиться – їх опрацювання належить радше до обов'язків етнологів, ніж етнографів. Другий розділ приміток, маючи менш стереотипний і більш творчий характер, може включати пояснення та уваги автора збірки (антології) щодо обставин та історії фіксації твору, властивостей його звучання, виконання, особливостей транскрибування, а також деякі аналітичні коментарі та порівняльні екскурси (на взір уміщених у закарпатській збірці В. Гошовського). У третьому розділі приміток бажано вказати па-

ралелі (варіанти), наявні в інших джерелах (як друкованих, так і архівних) бодай у межах певної етнографічної області чи лише району. Вимога подавати такі списки є радше даниною традиції, започаткованої етнографічними виданнями Наукового товариства імені Шевченка у Львові, зокрема й музично-етнографічними (див. також збірку К. Квітки з голосу Лесі Українки). Користь від подібних відсилачів переважно буває невеликою, позаяк гостро дискусійним донині залишається саме поняття варіанту, а втім, коли б замість варіантів реєструвалися існуючі записи типової форми, це принаймні демонструвало її частотність, міру поширення в регіоні, що, безперечно, мало би важливе характеріологічне значення.

Як видно, в своїй роботі над корпусом збірки (антології) студент має максимально застосовувати в практиці знання та уміння, здобуті ним під час проходження головним чином двох фахових дисциплін – „Музично-етнографічна документація” (на першому етапі) й „Аналіз і систематика народномузичних творів” (на другому та третьому), а також з розумом використати всі виконані тоді навчальні завдання.

*

З укладенням корпусу збірки (антології) бодай в основному стає ясным її визначальний зміст, що дозволяє перейти вже до наступних етапів – роботи над заключною та вступною частинами, причому бажано, щоби ця робота йшла саме в такому порядку: спершу заключна, потім вступна.

Заклучна частина повинна містити найнеобхідніші покажчики, які мають, з одного боку, давати повніші уявлення про сутність збірки, а з іншого – забезпечувати пошук потрібних відомостей, встановлювати відповідні зв'язки з існуючими збірками (якщо ті, звісно, містять аналогічні відсилачі), каталогами, реєстрами тощо. До таких належать передовсім алфавітно-інципітні покажчики – словесні та мелодичні, жанрово-типологічні – тематичні та музичні, звукорядні, географічні (за наявності матеріалів з кількох населених пунктів), виконавців, а також список використаної літератури.

Складання покажчиків дозволить студентові краще приготуватися до написання тексту вступної частини збірки. Тій же цілі має служити обов'язкове попереднє ознайомлення із зразками аналогічних вступів у збірниках, що репрезентують музичний фольклор одного населеного пункту чи невеликої околиці. Теж слід уважати за необхідне ґрунтовно освоїти взагалі відповідний досвід класич-

них публікацій (передовсім – Ф. Колесси та В. Гошовського). Адже основним недоліком випускних праць такого роду, як правило, виступає власне надто коротка вступна частина, до того ж переважно загальноописова за своїм характером, позбавлена справжнього аналізу та синтезу даних, що суттєво знижує наукову вартість проведеного дослідження в цілому. Беручи загалом, обсяг вступної частини збірки (антології) повинен складати не менше одного авторського аркушу, а її текст – переконливо демонструвати належний рівень теоретично-методичного приготування випускника – претендента на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”.

Типовий план вступної розвідки здебільшого передбачає такі головні підрозділи.

1. Короткий вступ, в якому ставиться проблема, окреслюється мета, завдання та значення пропонованого дослідження, мотивуються прийняті обмеження теми, винесеної в заголовок роботи.

2. Різномісна характеристика обстеженої місцевості, її історії та географії, локальної культури (взагалі як духовної, так і матеріальної), її типових рис та відмітних особливостей, причому – не тільки суто традиційної (фольклорно-етнографічної), але й сучасної (в якнайповнішому обсязі, зокрема клубну, церковну, шкільну тощо). Таке ознайомлення дає можливість краще усвідомити собі місце, роль і значення музичного фольклору як елемента більшого цілого (нині та в минулому).

3. Критичний огляд літератури, джерел та архівних матеріалів, по можливості, дотичних не лише місцевості, обраної для дослідження, а й усього етнографічного району, особливо якщо він обстежений явно не достатньо. Це дозволяє визначити міру самостійності дослідження, виявити те нове, що вносить бакалаврська праця в розробку існуючої проблематики.

4. Представлення результатів експедиційно-польового обстеження місцевості, проведеного студентом, із зазначенням як об’єктивних, так і суб’єктивних причин позитивних досягнень і допущених недоліків, а також узаasadнення прийнятих принципів відбору матеріалу до збірки (антології) та способів викладу.

5. Застосовані основні методологічні принципи дослідження в усіх основних галузях етномузикознавчої роботи – польової, транскрипційної, аналітично-систематизаційної, що знайшли своє пряме відображення в збірці (антології). Їхнє чітке формулювання допомагає краще розуміти й адекватно сприймати інтенції бакалаврсь-

кої праці й особливо зміст її подальшого підрозділу, що в ній виступає основним, за своїм розміром чи не удвічі більшим за всі попередні, узяті разом.

6. Узагальнена характеристика даної локальної культуро-жанрової системи музичного фольклору та властивих їй типових мелоформ з урахуванням особливостей їхнього автентичного виконання. Логіку викладу тексту тут звичайно диктує сповідуване розуміння доцільного розгортання культуро-жанрової системи, співвідношення її складових. У межах же конкретного жанру вельми бажано, щоб аналізи не були, так би мовити, „інвентарними”, а служили підкріпленням ілюстрацією висловлюваних відповідних положень і висновків: важливо навчити студента уникати описовості, розвиваючи в нього навички наукового узагальнення, вміння оцінювати, пізнавати кожне явище в контексті цілого, бачити в окремих фактах прояви загальних закономірностей. Тому для виявлення специфіки локальної культуро-жанрової системи, її жанрових циклів та жанрів, зокрема музичних, певних типових форм і навіть конкретних творів вельми бажаним є їх порівняльний аналіз із відповідним колом споріднених феноменів бодай на сусідніх теренах. Адже тільки такий аналіз дозволяє не тільки поглибити дослідження, а й вірно оцінити дане явище в його типологічних і генетичних зв'язках, взаємодії чи, навпаки, розбіжностях із суміжними явищами. До того варто додати, що всі приклади, таблиці, схеми, мапи й інші наочності, які наводяться у тексті вступної частини, обов'язково повинні бути тут же прокоментованими, а не подаватися самі по собі з надією, що читач самотужки зуміє побачити в них власне те, на що розраховував автор. Усякий текст за своєю природою є полісемантичним і в ньому кожен добачає в першу чергу власний інтерес, тож в ілюстраціях, залишених без пояснення, завжди закладений ризик можливого непорозуміння.

7. Резюме вступної частини та роботи загалом, у кінці якого слід намітити можливі виходи на подальші дослідження в даному напрямі. Випускник повинен усвідомлювати собі, що його бакалаврська праця є лише складовою загального процесу пізнання етно-музичної культури, посильним внеском у розв'язання певної проблематики.

Щойно після написання вступної частини й укладення корпусу з відповідними покажчиками можна вважати опрацювання чорнового варіанту збірки (антології) завершеним в цілому. Далі має на-

стати найвідповідальніший фінальний етап роботи, що включає створення електронного додатку, чистове оформлення (редагування, коректури) текстів вступної, корпусної, заключної частин і, врешті, приготування до захисту.

Щодо випускних праць редакторського типу, то вони в основному дотримуються аналогічної стратегії і тактики опрацювання матеріалів. Відміною може бути лише дещо більший обсяг збірника, що певною мірою мав би компенсувати відсутність власної експедиційної роботи студента, хоча це не треба вважати обов'язковою умовою – особливо ж, коли редаговані тексти вимагають великої аналітично-порівняльної роботи, потребують значних виправлень, а то й узагалі реконструкції (в останньому випадку етномузичні твори доцільно записувати на двох спарених нотних станах, де на верхній лінійці слід викладати петитом дійсну авторську транскрипцію, т.зв. „уртекст”, тоді як на нижній – її поправлену редакторську версію). Важливо тільки, щоби правки будь-якого рівня ставали наслідками не стільки суб'єктивних відчуттів та припущень, скільки спиралися на реальні знання об'єктивних законів народномузичного мислення. У кожному разі мотиви редакторського втручання повинні бути ретельно роз'яснені в супутніх коментарях.

Натомість до бакалаврських робіт теоретичного, історичного або методично-педагогічного змісту ставляться загалом ті ж вимоги, що й до вступної частини збірки чи антології. Проте за своїм жанром такі роботи, крім більших розмірів, які все ж не повинні перевищувати 1,75–2,0 авторські аркуші (70–80 тисяч знаків разом з пробілами) та змісту головним чином музично-етнологічної спрямованості, мають більш творчий характер, і тому їх внутрішня будова, звісно, може бути дуже різною залежно від порушеної проблеми, теми та поставлених завдань. Для досягнення тут належних результатів студент повинен зуміти чітко окреслити об'єкт і предмет своїх студій, їхню мету, ґрунтовно вивчити матеріал і доцільно впорядкувати його, виділити в ньому головне та зосередити на ньому увагу, нарешті, знайти струнку та логічну форму викладу з правильною рубрикацією – ясним і чітким розчленуванням тексту на структурні одиниці (надфразові єдності, рубрики, параграфи, розділи). Це процес складний і багатоступеневий, починається він з моменту вибору теми та попереднього планування її реалізації, і далі поступово конкретизується, уточнюється, а часом і суттєво переосмислюється в міру наближення до остаточного оформлення

роботи. При тому буде цілком природно, коли молодий науковець не тільки спиратиметься на здобутий досвід при опрацюванні класичної фахової літератури, але й прямо орієнтуватиметься на схожі дослідження видатних учених, що можуть послужити зразком, ідеалом для творчого наслідування (за методичним принципом: „роби так, як той, хто робить найкраще”).

Поза тим можна рекомендувати два основні способи творення тексту. Один полягає в докладному опрацюванні окремих, більших чи менших розділів згідно з наміченим планом і представленням їх по черзі педагогові, інший – у написанні всієї праці в чорновому варіанті відразу розділ за розділом (зрозуміло, після попереднього осмислення її майбутнього змісту в деталях) з наступними поправками, доробками, переробками тощо. Вибір способу залежить передовсім від особистих схильностей студента, найвідповідніших для нього методів роботи, але й також почасти від вдачі керівника: якщо він, будучи вельми творчою індивідуальністю, бачить вирішення теми в цілому чи її частин щоразу по-новому, чим лише збиває вихованця з пуття, то в такому випадку, безумовно, краще дотримуватися другого способу, тією чи іншою мірою комбінуючи його з першим.

У перекладацьких випускних роботах поряд із точністю передачі думки автора, його формулювань окремої уваги вимагає застосовувана в оригіналі термінологія та віднайдення для неї щоразу рівнозначного відповідника, при чому – не просто в рідній мові, а в термінологічній системі вітчизняної етномузикології та етнографії (народознавства). За відсутності такого відповідника перекладачеві треба знайти влучний неологізм, який мусить враховувати методологічні принципи термінознавства, системно впорядкованої термінології. Це, ясна річ, покладає на студента та керівника особливу відповідальність. До перекладу слід обов’язково додавати словничок зареєстрованих іншомовних термінів з існуючими або пропонованими для них рідномовними еквівалентами та пояснювальними їх визначеннями. Таким способом поступово буде громадитися безцінний матеріал для майбутніх дво- чи багатомовних словників етномузикознавчих термінів та виразів (хоч би на кшталт знаних словників Г. Балтера чи „*Terminorum musicae index septem linguis redactus*”).

2) виготовлення компакт-диска (CD)

До випускної роботи неодмінно повинен долучатися спеціальний електронний додаток на компакт-диску (CD), створений самостійно студентом. Це має не тільки наочно засвідчити добротне освоєння ним під час проходження курсів „Програми музичної нотації” або „Практика використання програм музичної нотації” сучасної комп’ютерної техніки, відповідного програмного забезпечення і т. ін., без чого нині вже не мислима фахова діяльність етномузиколога, але й фактично стати однією з форм публікації проведеного дослідження, запровадження його основних результатів у широкий науковий обіг, адже в той спосіб появляється реальна можливість їхнього тиражування, необмеженого розмноження і поширення шляхом простої репродукції на аналогічних носіях інформації, а навіть через уміщення в Інтернеті.

Тому в такий CD-додаток до збірки (антології) слід включати щонайменше електронний варіант повного тексту випускної роботи (у форматі для читання), добірку експедиційних фоно- (відео-) записів, що може набувати вповні самостійного значення як видання викінченого звукового альбому (обсягом від 25 до 40 характеристичних номерів)¹, а також табличну базу даних (в форматі Excel), яка віддзеркалювала б знання та навички, набуті студентом головним чином в курсі „Аналізу та систематики народномузичних творів”, з одного боку, а з іншого – давала б добротню опрацьовані відомості-показники для якнайширшої порівняльної роботи та заведення їх у майбутній єдиний електронний аналітичний каталог вітчизняного музичного фольклору.

У зв’язку з цим подібна таблиця даних повинна містити наступні найосновніші параметри (виділеними великими латинськими буквами позначені окремі вертикальні стовпці матриці Excel)²:

A = порядковий номер твору в збірці (антології)

B = його словесний інципіт

C = мелодичний інципіт

D = місцепоходження твору

¹ Скажімо, на зразок відомої серії публікацій „Етнічна музика України” київської рекордингової компанії „Атлантик” (докладніше див.: www.atlantic-records.com.ua).

² Докладніше про такого роду табличну базу даних, уміщену в електронному додатку, див.: Цехміструк Юрій. Народні пісні з Волині: Фонографічні записи 1936–1937 років. Львів; Рівне, 2006. 480 с., CD.

Е = дані про виконавців
F = етножанр поетичного тексту
G = його узагальнена тематика
H = обсяг твору (кількість строф)
I = структура вірша
J = довільні додаткові дані про поетичний текст
K = етножанр мелодії
L = меложанр
M = аранжація (способи викладу, фактура)
N = аранжація (засоби виконання)
O = довільні додаткові дані про мелодію твору
P = ритморяд
Q = темп виконання
R = обсяг мелодії (загальна кількість одиниць числення)
S = система мелоритму та типовий мелоритмічний рисунок
T = довільні додаткові дані про мелоритміку
U = амбітус
V = звуковисотна система та ладозвукоряд
W = послідовність кадансових тонів
X = мелічно-тематична форма
Y = довільні додаткові дані про звуковисотність
Z = письмові коментарі до твору

Окрім того, електронний додаток до випускної роботи, звичайно, ще може подавати різноманітні ілюстративні матеріали (фото, відео, факсиміле), особливо ж ті, що з технічних причин або з огляду на свій обсяг тощо не могли бути вміщеними у її друкованому тексті.

При цьому слід вимагати, щоби створений студентом електронний додаток став повноцінним доповненням до текстової частини роботи, мав чистовий, викінчений в усіх відношеннях вигляд і був придатний для використання як кожне нормальне видання, а не нагадував собою захаращену невпорядкованими матеріалами нехлюйську збираницю.

г) оформлення роботи

Зі створенням оригіналу електронного додатка, що виконуватиме роль материнської матриці для його подальших копіювань на компакт-дисках, настає особливо відповідальний завершальний

етап – остаточне оформлення випускної роботи, який включає два достатньо автономні підетапи, а саме – редакторське шліфування всіх писаних текстів, їхню вивірку та вичитку (коректуру), і врешті-решт, виготовлення самого рукопису (машинопису). На цьому етапі, будучи змушений виказати всі свої уміння самостійно підготувати наукову працю для подання до друку (видавництва), випускник проходить серйозне випробування на професійну зрілість.

Передовсім завдяки порівняно малому обсягові вступної статті до збірки (антології та й теоретичної бакалаврської студії теж) потрібно добиватися високої якості викладу, як у змістово-формальному, так і в мовно-стилістичному планах. При тому студента слід привчати не розраховувати на сторонню поміч (педагога – в спеціальному класі, в житті – на видавничого редактора), а обходитися власними силами, своїм розумом досягати бажаної ясності та відточеності формулювань, їх концентрованості на головному без надмірної описовості, достатній обґрунтованості та логічній взаємозумовленості, включно зі слухним виділення абзаців. Шукаючи щоразу якнайточніше вираження своєї думки, він повинен виробляти власний літературний стиль, можливо, принципово відмінний від стилю наукового керівника чи прийнятого в сучасному науковому письменстві: треба завжди залишати студентів право на експеримент та, евентуально, пов'язаний з ним заблуд навіть у галузі мовного викладу.

Для цього протягом усього навчання в спеціальному класі (а не лише в процесі остаточного оформлення випускної роботи) необхідно виховувати у студента звичку редагувати власні тексти – як вербальні, так і музичні. Він повинен не задовольнятися один раз написаним, а обов'язково знову і знову перечитувати його, прискіпливо вишукуючи в ньому похибки, неточності та слабкі місця, щоби виправити їх ще перед винесенням свого опусу на суд освіченої публіки, вердикт якої, звісно, може бути як позитивний, так і негативний, залежно не тільки від вартості викладених думок, але й способу їх подачі¹.

¹ Звичайно, забезпечити належне приготування до такого роду діяльності мала би т. зв. „Практика редакторська”, однак її особливе значення для студента-музикознавця у нас чомусь недооцінюється: проходиться вона надто пізно (згідно з навчальним планом в передостанньому семестрі чотирирічного навчання, до того ж за „вільним вибором”), через те чужу роботу фактично змушені брати на себе викладачі інших навчальних дисциплін (під час керівництва курсовими роботами) і передовсім педагог зі спеціальності, який з перших

Серед іншого на спеціальну увагу при остаточному оформленні роботи заслуговує дотримання вимог точного цитування та посилання на використані джерела. Студент має знати, що згідно з видавничими правилами автор рукопису сам зобов'язаний вивіряти за оригіналами всі наведені цитати й офіційно засвідчувати це щоразу на полях своїм підписом. Посилання повинні узгоджуватися з вимогами, прийнятими у даному навчальному закладі, тобто подаватися у вигляді підрядкового короткого бібліографічного опису або низки чисел у дужках (клямрах) безпосередньо в тексті, які означають порядковий номер джерела в списку використаної літератури та відповідну сторінку. Покликатися на своїх попередників конче навіть при вільному переказі їхніх думок (про достотність такого переказу букви та духу оригіналу слід подбати окремо). Узагалі педагог спеціального класу мав би провести серйозну бесіду про неприпустимість плагіату в будь-яких його формах навіть у курсових і класних студентських роботах, не кажучи вже про першу справді наукову розвідку студента, якою є його випускна робота. Адже затаєне привласнення плодів чужої інтелектуальної праці не тільки принижує гідність справжнього музикознавця-професіонала, не тільки є вчинком ницим, украй аморальним, а й – просто злочином, судове переслідування якого в цивілізованому світі передбачене і законами про авторські права, і кримінальними кодексами.

На заключному підетапі певні вимоги ставляться і до зовнішнього оформлення роботи. Оскільки вона надалі депонуватиметься на правах рукопису, то при її виготовленні слід орієнтуватися на всі ті правила, дотримання яких обов'язкове при поданні майбутньої публікації до видавництва. Однак власне випускні роботи мають свою специфіку.

Звичайно вони друкуються за допомогою комп'ютера на одному (лицевому) боці стандартного друкарського паперу формату А4 (210 x 297 мм) з полями: зліва – 30 мм, справа – 10 мм, зверху – 20 мм, знизу – 20 мм. Для словесних текстів використовується книжкова орієнтація, шрифт Times New Roman редактора Word розміром 14 і полуторний міжрядковий інтервал, щоб у результаті на сторінці було до 30 рядків по 60 знаків у рядку (включно з пробілами).

же занять повинен ознайомити свого вихованця з засадами редагування та рекомендувати відповідну фахову літературу для самостійного вивчення (наприклад: Мильчин А.Э. Методика редактирования текста. 2-е изд., перераб. Москва, 1980. 300 с.).

Такі вимоги можна вважати певною мірою рудиментом минулого, коли випускні роботи виготовлялися на простій друкарській машинці. Нині їм за допомогою комп'ютерної техніки без особливих труднощів можна надати форми звичайного видання, навіть правдивої брошури (у форматі А5), використовуючи обидва боки аркуша й економлячи в той спосіб папір і місце для зберігання машинопису. Тоді на зворотці титульного листа, як належить, слід подати повний бібліографічний опис рукопису згідно з існуючими державними стандартами, грамотну анотацію його змісту (обсягом до 600 знаків та дрібнішим шрифтом), а нижче – те саме англійською як міжнародною мовою.

Для нотної частини (корпусу збірки чи антології) цілком можливе застосування й альбомної орієнтації аркуша – особливо, коли потрібно помістити окремі складові творів (строфові відміни мелодій) одну під одною для полегшення їх порівняння. Транскрипції ж – і музичні, і словесні – повинні бути оформлені згідно з вимогами, затвердженими спеціальним рішенням випускаючої кафедри, якщо вони залишаються не уніфікованими бодай у межах країни).

Щодо самого титульного листа, то він у будь-якому випадку має містити:

зверху посередині назву міністерства, якому підпорядковується вищий навчальний заклад; у наступних рядках – повну його назву та назви відповідних підрозділів (інституту, факультету, кафедри, секції), де виконана випускна робота та де вона задепонована;

дещо нижче справа статус роботи: *На правах рукопису* та шифр УДК;

в центрі аркуша великими буквами більшого розміру заголовок (та підзаголовок, якщо такий є, буквами меншого розміру) роботи;

нижче справа відомості про авторство: Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” зі спеціальності 025 “Музичне мистецтво”, спеціалізації “Етномузикознавство” студента (студентки) ІV курсу, ім'я та прізвище;

там же ще нижче відомості про керівництво: Науковий керівник, його науковий ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище;

нарешті, посередині в самому низу місто і через тире рік подання роботи до захисту.

На наступному аркуші (а не в самому кінці, як це можливе в книжкових публікаціях) викладається повний зміст роботи, що відображає її рубрикацію, наявні додатки та їхній склад. Задля кращої орієн-

тації в логічних підпорядкуваннях термінопонять, винесених у заголовки окремих розділів, можливе застосування індексацийної системи або розмежування їх різними черенками, або одне й інше нараз.

Далі ж повинен подаватися перелік умовних позначень, скорочень і т. ін., а також словник особливих, нововведених термінів (якщо такі використані в роботі) у двох стовпцях, де в лівому за алфавітом наводяться знаки та слова, а в правому – їхні тлумачення.

У самому кінці випускної роботи наводиться список друкованих і рукописних (у т.ч. архівних) джерел, використаних при її написанні. Як правило, вони викладаються поспіль без рубрикацій в алфавітному порядку прізвищ авторів або заголовків; утім у розвідках історичного плану доречним буває реєстр дотичної літератури в хронологічному порядку, а там, де поряд з друками використовувалася значна кількість рукописних (архівних) матеріалів, можна подавати два окремі списки. Усі наведені джерела повинні мати повні бібліографічні описи згідно з чинними державними стандартами¹. Неправильно складена чи описана бібліографія неодмінно тягне за собою суттєве зниження оцінки праці загалом, у цілому, а то й може стати вагомою підставою для недопуску її до захисту.

Різного роду додатки – текстові, піктографічні, доповнювальні й ілюстративні тощо – поміщаюся в самому кінці роботи, але якщо їх доволі багато, то вони можуть скласти окрему книжку, якою зручно користуватися при численних і змістовно суттєвих відсиланнях до неї в основному тексті. Електронний же додаток на компакт-диску (CD) укладається в спеціальний конверт, що приклеюється, як правило, до третьої сторони обкладинки.

Загалом рівень культури видавничого оформлення бакалаврської роботи має бути оцінений рецензентом і комісією, а виставлений ними бал повинен знайти своє відображення в підсумковій оцінці захисту.

Випускна робота виготовляється в трьох ідентичних екземплярах на принтері (бажано лазерному, не чорнильному), кожен з яких має бути в твердій оправі, розрахованій на тривале зберігання та часте використання (через те малопродатними виявляються сучасні тонкі пластикові обкладинки, зшиті т. зв. „пружиною”, бо вони порівняно швидко нищатья від частого листання та практично не

¹ На відміну від посилань безпосередньо в тексті, де застосовуються короткі описи.

годяться для зберігання на книжковій полиці сторч, в стоячому положенні). Один екземпляр призначається рецензентові, другий – державній комісії для завчасного ознайомлення та користування під час захисту, третій же залишається в автора, щоби він мав можливість негайно реагувати на посторінкові зауваги. Після успішного захисту згідно з прийнятими в даному навчальному закладі правилами один екземпляр повинен йти на спеціальне зберігання (в бібліотеці чи в архіві), інший – залишатися на кафедрі. За наслідки несанкціонованого автором використання роботи, що користується правами депонованого рукопису, ці установи несуть відповідальність (як відомо, не лише моральну).

Слід пам'ятати, що остаточне викінчення випускної бакалаврської (як і, зрештою, не тільки випускної, але й усякої письмової) роботи, її редагування та оформлення – дуже трудомісткий процес, який вимагає значних затрат часу та сил. Це конче треба враховувати при укладанні календарного плану праць у спеціальному класі на останній семестр.

д) приготування до захисту

Завершує навчання в спеціальному класі приготування до захисту випускної (бакалаврської) роботи, що включає вступне слово студента, його відповіді на зауваги рецензента, питання членів екзаменаційної комісії та від присутньої аудиторії, дискусію над окремими піднятими проблемами, а також заключне слово студента.

У вступному слові слід коротко (протягом 10-15 хвилин) доповісти про предмет, основні цілі та завдання, методологічно-теоретичні підоснови поданої роботи, дати ясне уявлення про її структуру, проблематику і зміст основних розділів, пропонувані новації та можливості практичного застосування. Відповіді на зауваги рецензента, а особливо на запитання повинні виявити не тільки знання предмету дослідження та належне володіння матеріалом, але й загальний кругозір студента, його ідеали, духовний світ, культуру мислення та мови, здатність виступати перед аудиторією, уміння висловлюватися по суті, лаконічно і змістовно. Тому безпосереднє приготування до публічного захисту вимагає спеціальної уваги з боку наукового керівника.

Треба рекомендувати студентові скласти письмовий автореферат згідно з існуючими стандартами, що повинно додати впевненості у власних силах та в успішному результаті виступу. Однак під

час самого захисту краще не зачитувати заготований текст, а старатися вільно переказувати його, тримаючи написане перед собою лише на випадок крайньої необхідності. Загалом читання автореферату справляє малопривабливе враження на аудиторію, змушує та деконцентрує її увагу, до того ж може викликати деколи сумніви в достатньо самостійному приготуванні виголошуваних формулювань тощо; з іншого ж боку, інтенсивно працюючи з певним матеріалом протягом щонайменше року, а то й усіх чотирьох років, студент просто зобов'язаний уміти вільно та доступно розказати про свої здобутки. Українською негативно сприймається контраст між гладким реферуванням роботи та нековирними, недоладними відповідями на поставлені питання, мовчанням під час обміну думками, і навпаки – переконлива усна доповідь, продовжена живим предметним спілкуванням із комісією та аудиторією, як правило, підвищує підсумкову оцінку іспитового випробування.

Якщо студент з певних причин не зумів набути протягом навчання достатнього досвіду публічних виступів, варто організувати для нього т. зв. попередній захист на кафедрі чи в класі за участю студентів молодших курсів. Така репетиція дозволяє своєчасно виявити можливі помилки в обраній стратегії-тактиці поведінки та тут же виправити їх, зокрема підказуючи більш влучні, правильні та точніші відповіді на поставлені питання.

Виконані на високому професійному рівні бакалаврські роботи (у першу чергу – збірники й антології) після їхнього успішного захисту обов'язково слід рекомендувати до друку. З відповідним клопотанням перед Вченою радою вищого навчального закладу повинна виступити випускаюча кафедра, вона має і посприяти виданню. Вихід у світ праці науковця-початківця стане не тільки певною подією у вітчизняній музичній фольклористиці, не надто розпещеній надміром новинок, але й стимулюватиме його до подальшої наукової діяльності. Така перша солідна публікація, безумовно, може бути додатковою підставою для рекомендації та зарахування випускника-бакалавра в магістратуру.

§ 7. Позакласна робота.

Для повноцінного розвитку індивідуальних здібностей студента, його професійного становлення та дозрівання надзвичайно велике значення має позакласна (понадпрограмова) робота зі спеціальності як у стінах навчального закладу, так і поза ними. Вона дає

можливість долати певною мірою штучні, тепличні умови аудиторних занять, їхню тренувальну спрямованість на систематичне виконання відповідних завдань, дозволяє встановлювати прямий зв'язок із реальним музично-фольклористичним і громадським життям. А спеціальний клас як хіба жодна інша навчальна дисципліна повинен намагатися залучити своїх вихованців до активної етномузичної та етномузикознавчої діяльності, всіляко підтримуючи, заохочуючи, і виховувати в них широкий інтерес до народної музики, до актуальних проблем її буття, функціонування в суспільстві, збереження та вивчення.

Правда, такі ж цілі в якійсь мірі переслідуватиме і класна робота, якщо її суто навчальні завдання складати з таким прицілом, щоби вони були не просто елементарним вправлінням у мистецтві та після свого виконання „ішли до кошика”, а складали б нехай якнайскромніший, та все ж цілком реальний набуток музичної фольклористики, і ця дійсна запотребованість сповна усвідомлювалася б студентом, викликаючи в нього почуття особливої відповідальності за остаточний результат і водночас гордості за власний добросовісний внесок у спільну справу. Відмітною особливістю позакласної роботи, її очевидною перевагою є принципова факультативність, що мотивується головно насущними потребами біжучого моменту, стимулюючи студентську ініціативність і заодно сприяючи визначенню студентського інтересу до конкретної галузі знань, певного роду занять. Педагог повинен орієнтуватися в музичних зацікавленнях свого учня та неодмінно враховувати їх в усіх формах роботи, спрямовувати його порадами, обговоренням актуально цікавих для нього питань, спільним відвідуванням відповідних лекцій, презентацій, конференцій, виставок та інших подібних заходів.

Тому позакласна робота може набувати найрізноманітніших форм і підходити до неї завжди потрібно якомога більш творчо.

Першим кроком тут може (ба навіть повинно) стати налагодження міжпредметних зв'язків – поточне консультування студента з окремих питань як суміжних музично-фольклористичних, музикознавчих, так і загальних гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, особливо при виборі й опрацюванні завдань семінарських занять і тем курсових робіт, що варто так чи інакше пов'язувати з його спеціалізацією або й випускною працею. Це ж стосується усіх видів практик (педагогічної, лекторської, редакторської, народновиконавської), які він проходить паралельно із перебуванням у спеціальному класі.

З тією ж метою важливо залучати студента (не тільки з приходом у спеціальний клас, але й від самого початку навчання) до потужної участі в педагогічно-виховній, дослідній, видавничій, суспільній і т. ін. діяльності кафедри музичної фольклористики, передовсім у розробці її перспективних наукових і методично-педагогічних планів. Так у нього можуть з'явитися підготовані ще в стінах навчального закладу перші повноцінні публікації, виконані зокрема в кооперації з досвідченими викладачами чи співробітниками науково-дослідної лабораторії.

Та чи не найдієвішим засобом різнобічного розвитку особистості майбутнього етномузикознавця є його активна робота в студентському науково-творчому товаристві (СНТТ), яке повинно стати для нього вдячною експериментальною базою, де він може перевірити власні сили, знайти себе, своє справжнє покликання і, найголовніше, здобути безцінний досвід уповні самостійної професійної діяльності. На перших порах це може зводитися лише до присутності на регулярних зібраннях окремих секцій товариства, потужної участі в обговоренні піднятих питань, згодом же це можуть бути виступи з повідомленнями та доповідями (що починаються, як правило, з публічної презентації власних експедиційних матеріалів), урядження різноманітних заходів, (скажімо, вечорів, диспутів, виставок, концертів, випусків настінного чи друкованого з допомогою підручних технічних засобів „Бюлетеня СНТТ”) і т. п. Завдання викладача – тактовно спрямовувати ініціативи студента, допомагати в підготовці його виступів, опрацюванні написаних ним текстів, проаналізувати й оцінити як зроблене, так і незроблене, щоби спільно винести відповідні уроки передовсім з невдач.

Нарешті, слід усяко стимулювати можливу суспільно-громадську, науково-творчу та виконавську діяльність студента поза стінами вищої школи, що повинна виступати логічним продовженням і аудиторних, і позакласних занять включно з роботою в різних фольклористичних та етнографічних товариствах, спілках (і не лише молодіжних), читанням лекцій, виступами в засобах масової інформації (друкованій періодиці, радіо і телебаченні), участю в фольклорно-етнографічних ансамблях і їхньому концертнуванні, зокрема на фестивалях народної творчості. Сюди ж, мабуть, слід залічити різного рівня міжвишівські наукові конференції, конкурси студентських робіт тощо. Велике значення для професійного зростання молодого фахівця мають міжнародні контакти, можливість постійного спілкування з колегами в усьому

світі, зокрема через Інтернет. Керівнику спеціального класу годиться не тільки створювати сприятливі умови для такого роду позакласних занять студента, але й своєю протекцією торувати їм шлях.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Основною формою поточного контролю за роботою в спеціальному класі є диференційований залік, який проводиться в кінці кожного семестру. Студент має відзвітувати про виконаний індивідуальний календарний план (з обов'язковим показом усіх письмових завдань) перед спеціальною заліково-екзаменаційною комісією, призначеною деканатом, чи повним складом кафедри музичної фольклористики. Педагог подає письмову характеристику на студента, в якій повинен об'єктивно атестувати його заняття в спеціальному класі, успіхи й невдачі, задатки професійного росту й ін.

Результат заліку фіксується в протоколі (відомості) та заліковій студентській книжці за системою оцінок, прийнятою в навчальному закладі для такого роду-виду фахових дисциплін.

Остаточний підсумок спеціального приготування студента підводить державний іспит у кінці навчання, який відбувається у формі публічного захисту випускної роботи. На підставі позитивної оцінки як самої праці, так і власне її захисту випускникові присвоюються кваліфікації бакалавра етномузикознавства, викладача музично-фольклористичних дисциплін і народознавства в середніх навчальних закладах, а також однієї з суміжних дисциплін – теорії або історії музики (залежно від того, методику та педагогічну практику якої з цих дисциплін проходив студент).

Успішний захист бакалаврської роботи, виявлена в ній схильність до науково-дослідної діяльності, а також високі показники за весь час навчання, зокрема в спеціальному класі, дозволяють рішенням кафедри рекомендувати випускнику продовжувати свої студії з метою здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра чи спеціаліста.

Якщо ж після завершення навчання випускник-бакалавр приступив до практичної діяльності, бажано бодай на перших порах слідкувати за його ствердженням у професії, прислухатися до висловлюваних про нього сторонніх опіній, а при потребі пропонувати консультативну поміч, особливо з гостропроблемних питань,

підказуючи їхні оптимальні рішення. Треба також всіляко домагатися, щоби принаймні через рік на випускника поступила в деканат офіційна характеристика з місця праці, де б підтверджувалася його фахова відповідність займаній посаді. Критичні зауваги, пропозиції та побажання, висловлені як у такій характеристиці, так і самим випускником повинні враховуватися в подальшій роботі спеціального класу кожного педагога.

Список використаних джерел

1. Закон України „Про освіту” // <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Закон України „Про наукову та науково-технічну діяльність” // <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
3. Навчальний план. Освітньо-кваліфікаційний рівень “бакалавр”, 025 “Музичне мистецтво”, спеціалізація “Музикознавство” (Етномузикознавство). Міністерство культури та мистецтв України.
4. *Лаврентьева И.В., Холопова В.Н., Царева Е.М.* Специальный класс: Программа для историко-теоретических факультетов музыкальных вузов. Москва, 1974. 11 с. Министерство культуры СССР; Всесоюзный методический кабинет по учебным заведениям искусств и культуры.
*
5. *Гецов Г.Г.* Работа с книгой: Рациональные приемы. Москва: Книга, 1984. 120 с.
6. *Дарманський М.М., Калинюк В.П., Телячий Ю.В.* Дипломна робота в системі ступеневої підготовки педагогів: Науково-практичний посібник. Хмельницький, 2001. 141 с.
7. *Дьяченко Н., Котляревский И., Полянский Ю.* Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях. Киев, 1987. 110 с.
8. *Іваницький А.* Українська музична фольклористика: Методологія і методика: Навчальний посібник. Київ: Заповіт, 1997. 392 с.
9. *Коган Г.М.* Как делается научная работа // Коган Г.М. Избранные статьи. Москва: Сов. композитор, 1972. Вып. 2. С. 87–161.
10. *Краснобокий Ю. М.* Словник-довідник науковця-початківця. 2-е вид., випр. і доп. Київ: НМУВО, 2001. 72 с.
11. *Мильчин А.Э.* Методика редактирования текста. 2-е изд., перераб. Москва: Книга, 1980. 300 с.
12. *Назайкинский Е. В.* Искусство и наука в деятельности музыковедов // Музыкальное искусство и наука: Сборник статей / Составитель Е.В. Назайкинский. Москва: Музыка, 1973. Вып. 2. С. 3–16.

13. *Ніколаєва Л. М.* Основи науково-дослідницької роботи: Навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв України]. Львів: СПОЛЮМ, 2003. 171 с.
14. *Рибак Ю.* Курсова робота з музично-етнографічної транскрипції у вищій школі // Матеріали Всеукраїнської науково-педагогічної конференції “Музичний фольклор в системі навчання та виховання молоді”, Кременець, 11-12 травня 2000 р. / Голов. ред. О.С. Смоляк. Тернопіль: Астон, 2000. С. 67–71.
15. Словарь-справочник автора / Составители Л.А. Гильберг и Л.И. Фрид; общая ред. А.Э. Мильчина. Москва: Книга, 1979. 301 с.

REFERENCES

1. *Zakon Ukrainy, Zakon Ukrainy “Pro osvitu”* [The Law of Ukraine “On Education”], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (access date 01.11.2018), (in Ukrainian).
2. *Zakon Ukrainy, Zakon Ukrainy “Pro naukovu ta nauково-tekhnichnu diialnist”* [The Law of Ukraine “On scientific and scientific and technical activities”], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (access date 01.11.2018), (in Ukrainian).
3. Ministerstvo kultury ta mystetstv Ukrainy, *Navchalnyi plan Osvitno-kvalifikatsiyni riven “bakalavr”, 025 “Muzychne mystetstvo”, spetsializatsiia “Muzykoznavstvo” (Etnomuzykoznavstvo)* [Curriculum. Educational-qualifying level “Bachelor”, 025 “Musical art”, specialization “Musicology” (Ethnomusicology)], (in Ukrainian).
4. Lavrenteva, Y.V., Kholopova, V.N., Tsareva E.M. (1974), *Spetsyalnyi klass: Programma dlya istoriko-teoreticheskikh fakul'tetov muzykal'nykh vuzov* [Special Class: A program for the historical-theoretical faculties of musical high school], Moskva, 11 p., (in Russian).
*
5. Hetsov, H.H. (1984), *Rabota s knyhoi: Ratsyonalnye pryemy* [Work with the book: Rational Receptions], Moskva, 120 p., (in Russian)
6. Darmanskyi, M.M., Kalyniuk, V.P., Teliachyi Yu.V. (2001), *Dyplomna robota v systemi stupenevoi pidhotovky pedahohiv*, [Graduate work in the system of graduate training of teachers], Khmelnytskyi, 141 p., (in Ukrainian).
7. Diachenko, N., Kotliarevskiy, Y., Polianskyi, Yu. (1987), *Teoretycheskye osnovy vospytaniya y obucheniya v muzykalnykh uchebnykh zavedeniakh*, [Theoretical foundations of education and training in musical educational institutions], Kyiv, 110 p., (in Russian).
8. Ivanytskyi, A. (1997), *Ukrainska muzychna folklorystyka: Metodolohiia i metodyka*, [Ukrainian musical folkloristic: Methodology and methodology], Kyiv, 392 p., (in Ukrainian).

9. Kohan, H.M. (1972), "How scientific work is being done", *Yzbrannye staty*, [Selected works], Moskva, Vol. 2, pp. 87–161, (in Russian).
10. Krasnoboki, Yu. M. (2001), *Slovnyk-dovidnyk naukovtsia-pochatktivtsia*, [Dictionary-Directory of a beginner scientist], Kyiv, (in Ukrainian).
11. Mylchyn, A.E. (1980), *Metodyka redaktyrovanyia teksta*, [Text Editing Technique], Moskva, 300 p., (in Russian).
12. Nazaikynskiy, E.V. (1973), "Art and science in musicologist's activity" *Muzykalnoe yskusstvo y nauka*, [Musical art and science], Moskva, Vol. 2, pp. 3–16, (in Russian).
13. Nikolaieva, L.M. (2003), *Osnovy naukovo-doslidnytskoi roboty*, [Fundamentals of scientific-researching work], Lviv, 171 p., (in Ukrainian).
14. Rybak, Yu. (2000), "Course work on musical and ethnographic transcription in high school", *Materialy Vseukrainskoi naukovo-pedahohichnoi konferentsii "Muzychnyi folklor v systemi avchannia ta vykhovannia molodi"*, [Proceedings of the All-ukrainian scientific-pedagogical conference "Musical folklore in the system of education and upbringing of youth"], (Kremets, 11–12 may 2000), Ternopil. pp. 67–71, (in Ukrainian).
15. Gilberg, L.A., Frid L.I., Mylchyn, A.E. (1979), *Slovar-spravochnik avtora*, [Dictionary-directory of the author], Moskva, 301 p., (in Russian).

Bohdan Lukaniuk, ethnomusicologist, PhD, prof., prominent researcher at the Research Scientific Laboratory of Music Ethnology of Mykola Lysenko Lviv National Music Academy (Lviv), lukaniuk@ukr.net, +38 (098) 496 85 71.

Special Class : Program for musical high school (III–IV accreditation level) for speciality № 025 "Music art", Specialization "Ethnomusicology" (Baccalaureate degree)

The article outlines requirements, content and educational criteria for the students of ethnomusicology. The educational programm for professional bachelor's degree are explained.

The program summarises Bohdan Lukaniuk' educational and scientific experience. It lies at the foudation of the ethnomusicology curriculum of Ethnomusicology Department of Mykola Lysenko Lviv National Music Academy.

The curriculum and related disciplines of graduate & post-graduate studies are expostulated. The courses of specialization, including historical, typological, field research, archival & related programmes are explained. The plan of studies, as of undertaken specialization, subordinated to the curriculum schedule and the tutorial plan are included in the curriculum.

The educational curriculum of the student-ethnomusicologist are defined as follows: the processing of professional literature, mastering of ethnomusicological disciplines, performance of baccalaureate work. The course af studied is aimed at the curriculum graduation. One of its possible variants is the preparation of a folklore collection based on the field research materials of a particular folk performer. According to the structure, this collection should carry explanatory remarks includ-

ing verified quotations, if needed, to the classical sources of ethnomusicology, and should contain only originally recorded, transcribed and systematized field research materials. The detailed specific requirements of a verified field research data archiving, including pointers to the musical part, etc. ensures precision and historical authenticity. It is also desirable to supplement audio discs with concise historical information about the folk artists.

Finally, the program is supplied by the essential list of literature curriculum.

Key words: ethnomusicology, ethnomusicological studies, curriculum studies (master class), baccalaureate.

Стаття надійшла до редколегії 18.06.2018 р.